

Common themes in Khayyam Neyshaburi's quatrains and Christian Bobin's books

DOI: 10.22111/jllr.2022.33351.2683

Fatemeh Ghasemi¹ || Mohammad-Reza Farsian^{2✉}

1. Master of French Language and Literature Department, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Email: ghasemifatemeh1@gmail.com

2. Corresponding Author, Professor of French language and literature Department, faculty member, Ferdowsi University of Mashhad, Iran. E-mail: farsian@um.ac.ir

Article history: Received date: 2020-2-14; revised date: 2021-10-13 ; Accepted date: 2022-1-11.

Abstract

The influence studies are one of the branches of comparative literature researches which have managed lots of projects all around the world. By verifying the analogy and the difference between the different authors and their books, these studies provide some information about their influence over each other. We analyze, therefore, Omar Khayyam's influence; poet of ancient Persian literature, on Christian Bobin, contemporary French writer, by studying the quatrains' themes in Bobin's translated books in Iran and we apply a comparative-analytical method. The passage of time and instability, making a profit from present and importance of happiness in our life, importance of God's presence and nihilism constitute the most principal themes in Khayyam Neyshaburi's quatrains. Christian Bobin's familiarity with this poet and Khayyam's influence on French author bring about Persian poet's presence in Bobin's books. Despite some differences between these two literary figures, there are lots of analogies concerning the appearance of these common themes in their books.

Keywords: comparative literature, theme, Khayyam Neyshaburi, Christian Bobin, influence.

1. Introduction

The influence studies are on one the branches of comparative literature. By verifying the analogy and the difference between the different authors and their books, these studies provide some information about their influence over each other. There are many poets and authors who influence over each other by their own writings and thinking. One of them is Christian Bobin (1951), a contemporary French author who knows the Iranian poets like Khayyam and comprehend his poems. So, we are going to study this author and poet's books to analyze the influence of Khayyam over Bobin. Therefore, we are going to use a comparative-analytical demarche to study Bobin's translated books in Iran and also the quatrains of Khayyam and we will answer these questions: 1. How do the common themes in their books reveal Khayyam's influence over French author? And 2. How do these common themes are appeared in Bobin's books? In fact, the purpose of this research is the study of

Khayyam's influence over Christian Bobin. In addition, the common themes between them reveals this influence.

2. Research Method

This research is done by a comparative-analytical demarche and the theories are based on Siegbert Salomon Praver's comparative researches resources and some other authentic articles. Besides, we are going to use some of the Bobin's translated books like *Good for nothing as his mother*, *The shine of solitary*, *Isabel Bruges*, *The Golden letters*, *Mozart and the rain*, *The ruins of the sky*, *The Missing part*, *The Mad appearance*, *The White Lady*, *The Very Law*, *The More than alive*, *Jay*, *The Human joy*.

3. Discussion

As we said before, one of the most significant factors in Bobin's reception in Iran is the presence of Khayyam's quatrains themes in his own books. In fact, this French author knows the Iranian poets like Mowlana and Khayyam. He affirms that he can know Iran's heart by Mowlana's poems. He is also interested in Khayyam's poems. Bobin believes that Khayyam's poems pass through the disappointment root and talk about the life absurdity and the only important thing is the happiness and the benefit of present. Like Khayyam, Bobin believes that although the life is difficult, we must take advantages of its beauties. The instability is considered as the most principal theme in Khayyam's quatrains. (Fazeli, 1387: 78). There are lots of quatrains which transfer this concept to the readers ; the life which runs and there is no stop, human's life which is finished in the blink of an eye, the pains and the happiness which come and go, all of them show the passage of time and its instability. Besides the love, childhood and Bobin, like Khayyam, talks about this instability. In fact, he talks about the instability of time, life, human, nature, pains and the happiness. Don't forget that Bobin calls one of his books *The passing life*. So, we can understand the importance of the most principal theme of Khayyam's quatrains to Bobin. As the life is short, Khayyam invites the readers to take advantages of their life. He emphasizes the profit of present time. (Fazeli, 1387: 79-80) we can also find this concept in Bobin's books. By insisting on taking advantages of the present time, he considers neither the past nor the future for our life; there is just the moment of present. He reminds that the most precious factor of our life is the happiness. Besides, the death and the life after that is considered as another concept of Khayyam's quatrains. This poet never denies this phenomenon, but he can't comprehend its secrets. Bobin also believes on another world beyond this universe. But like Khayyam, he confesses that he knows nothing against the secrets of the life in his idea, it's impossible to know the verities and the secrets of the world. The nihilism is one of the most significant themes in Khayyam's quatrains. Being influenced by this poet, the French author considers no relation between the human and the world which is rooted of his existentialist ideas. He can't comprehend the secrets of the world nor the human and finally Bobin considered no relation between them. In fact, his characters can't find their own place in the world. It can be the result of human's limited knowledge. In addition, Khayyam doesn't deny God in his poems. He benefits of different interpretations to talk about God. (Hejazi, Balu, 1397: 41) We can also find the presence of God in majority of Bobin's books. He feels God and his presence always with him and everywhere.

4. Conclusion

In this research and by regarding Bobin's familiarity with Khayyam and his affection for his quatrain's themes in Bobin's books. Someone who knows Khayyam's poems, can find also

his ideas and his poem's themes in Bobin's writings. According to our French author's familiarity with Iranian poet, the influence of Khayyam over Bobin is in attendance. The presence of the most important theme of quatrains in French author's books can be regarded as a reason to this influence. There is no difference between Bobin's look and that of Khayyam about life and both of them insist on being happy and profiting of present. In addition, both of them believe on the death and the life after that. But at the same time, they aren't able to comprehend the secrets of the life and that of the death. That's why both of them confess this inability. Besides, we can find Khayyam's nihilist look in Bobin's books. Don't forget that the presence of God is really tangible and perceptible. There is no obvious difference in the representation of these themes between the French author and Iranian poet and it can reinforce the influence of Iranian poet over Bobin. It's better to know that Bobin could gain an excellent reception in Iran. His books agree with Iranian's readers literary taste and respond to their expects. So, we can consider the influence of Khayyam and the presence of quatrain's themes as another significant role in Bobin's reception in Iran.

5. References

1. Ayati, Akram, 2012, **The theme of death in Khayyam and Gautier**, Plume revue, No. 15, pp. 45-69.
2. Anushiravani, Alireza, 2010, **The necessity of comparative literature in Iran**, Comparative literature, No. 9, pp. 6-38.
3. Balu, Farzad, Hejazi, Mahdi, 2018, **The nihilism in Nietzsche's and Khayyam's work**, The world Contemporary literature, No. 1, pp. 35-57.
4. Bobin, Christian, 2011, **Good for nothing, as his mother**, translated by Aliakbar Barzegar, Tehran: Zehnaviz.
5. Bobin, Christian, 2011, **The shine of solitary**, translated by Aliakbar Barzegar, Tehran: Zehnaviz.
6. Bobin, Christian, 2011, **Isabelle Bruges**, translated by Mahvash Ghavimi, Tehran: Ashiyan.
7. Bobin, Christian, 2012, **The Golden letters**, translated by Sirus Khazaeli, Tehran: Darinush.
8. Bobin, Christian, 2012, **Mozart and the rain**, translated by Mahtab Boluki, Tehran: Nashr Ney.
9. Bobin, Christian, 2013, **The ruins of the sky**, translated by Seyyed Habibi Gohari Rad, Tehran: Radmehr.
10. Bobin, Christian, 2014, **The Missing part**, translated by Farzaneh Mehri, Tehran: Sales.
11. Bobin, Christian, 2015, **The Mad appearance**, translated by Seyyed Habibi Gohari Rad, Tehran: Radmehr.
12. Bobin, Christian, 2015, **The White Lady**, translated by Delara Ghahraman, Tehran: Parseh.
13. Bobin, Christian, 2016, **The Very Low**, translated by Piruz Sayyar, Tehran: Nashr Noow.

14. Bobin, Christian, 2016, **The More than alive**, translated by Delara Ghahraman, Tehran: Parseh.
15. Bobin, Christian, 2017, **Jay**, translated by Farzin Gazerani, Tehran: Sales.
16. Bobin, Christian, 2017, **The Very Low**, translated by Farzaneh Mehri, Tehran: Sales.
17. Bobin, Christian, 2017, **The Human joy**, translated by Banafsheh Farahmandi, Tehran: Parseh.
18. Dadvar, Elmira, 2009, **An introduction of comparative literature**, Teheran: Samt.
19. Fazeli, Mehboud, 2008, **Khayyam's thoughts system**, Literary researches, No. 20, pp. 61-79.
20. Hadidi, Javad, 1973, **Khayyam in France**, revue of Literature and Humanities Sciences of Mashhad, No. 34, pp. 223-260.
21. Hadidi, Javad, 1973, **Khayyam in France**, revue of Literature and Humanities Sciences of Mashhad, No. 35, pp. 411-432.
22. Hadidi, Javad, 1973, **Khayyam in France**, revue of Literature and Humanities Sciences of Mashhad, No. 36, pp. 547-570.
23. Khalaatbari, Babak, 2017, **The collision of two thoughts beyond the time and the place: Henri Cazalis and Omar Khayyam**, Plume revue, No. 26, pp. 137-156.
24. Khayyam Neyshaburi, Omar, 2014, **The quatrains of Khayyam**, combined by Mohammadali Foroughi, Teheran: Yasavoli.
25. Khayyam Neyshaburi, Omar, 2014, **The quatrains of Khayyam**, combined by Amir Tahmasbi, Teheran: Payam Edalat.
26. Mohseni, Mohammadreza, Fahim Kalam, Mahbubeh, 2012, **Study about death and existence in Paul Valery's The Graveyard by the sea and Khayyam's Rubaiyat**, revue of Linguistic studies, No. 3, pp. 157-173.
27. Praver, Siegbert Salomon, 2014, **Comparative Literary Studies: An Introduction**, translated by Alireza Anushiravini and Mostafa Hosseini, Teheran.
28. Ranjbar, Gohar, Ghavimi, Mahvash, 2018, **The crossing of Montherlan in the world of Khayyam or the crossing of two different worldviews**, French language studies, No. 19, pp. 15-28.
29. Ranjbar, Roghayeh, 2011, **The comparative study of the life sense in Khayyam's idea (according to the quatrains) and that of Samuel Beckett (Waiting for Godot)**, thesis of master, Shahid Rajaei university.

مضامین مشترک در رباعیات خیام نیشابوری و آثار کریستین بوبن

فاطمه قاسمی^۱ | محمدرضا فارسیان^۲ ✉

۱. کارشناس ارشد گروه زبان و ادبیات فرانسه، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: ghasemifatemeh1@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استاد گروه زبان و ادبیات فرانسه، دانشگاه فردوسی، مشهد مشهد، ایران. رایانامه: farsian@um.ac.ir

چکیده

کریستین بوبن نویسنده معاصر فرانسوی با تاثیرپذیری از خیام نیشابوری، بازتاب‌دهنده مضامین اساسی رباعیات این شاعر در آثار خود بوده است. از آنجا که مطالعات تاثیر و تاثر به عنوان یکی از شاخه‌های مطالعات تطبیقی با بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های میان آثار و نویسندگان مختلف اطلاعاتی از میزان تاثیرپذیری آن‌ها از یکدیگر در اختیار تطبیق‌گر قرار می‌دهد، در این جستار با تاکید بر مضامین مشترک میان آثار دو شاعر و نویسنده، به بررسی میزان تاثیرپذیری بوبن از خیام می‌پردازیم و از خلال روشی تطبیقی-تحلیلی به مطالعه و بررسی کتب ترجمه شده از این چهره معاصر ادبیات فرانسه در ایران و رباعیات خیام می‌پردازیم و بدین ترتیب درصدد پاسخ به پرسش موردنظر برمی‌آییم: ۱- وجود مضامین مشترک در آثار این دو چهره ادبی تا چه اندازه خبر از تاثیرپذیری بوبن از شاعر ایرانی می‌دهد؟ و ۲- این مضامین چگونه نزد دو شاعر نمود پیدا می‌کند؟ در حقیقت صحبت از گذر زمان و ناپایداری، غنیمت شمردن حال و اهمیت وجود شادی در زندگی، مرگ، ابهام افکنی فلسفی و اهمیت وجود خدا که عناصر تشکیل‌دهنده نظام فکری خیام و مضامین اصلی رباعیات هستند، تاثیرپذیری نویسنده فرانسوی از خیام را به خوبی نشان می‌دهند که در اقبال ادبی بوبن در ایران نقش بسزایی نیز داشته است.

کلیدواژه‌ها: ادبیات تطبیقی، مضمون، خیام نیشابوری، کریستین بوبن، تاثیر.

۱. مقدمه

ادبیات تطبیقی شاخه‌ای از نقد ادبی است که از روابط ادبی ملل و زبان‌های مختلف و از تعامل میان ادبیات ملت‌ها با یکدیگر سخن می‌گوید و امکان تحقیق در حوزه‌های متعددی را برای تطبیق‌گران فراهم می‌کند. یکی از این شاخه‌ها مطالعات تاثیر و تاثر است که به مکتب فرانسوی تعلق دارد. این مطالعات می‌توانند با بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود میان نویسندگان و

شاعران و آثار ادبی مختلف اطلاعاتی از میزان تاثیرپذیری آنها از یکدیگر و در حالت کلی روابط میان آنها در اختیار تطبیقگر قرار دهند. خاطر نشان می‌کنیم این مطالعات نه تنها در ایران بلکه در اکثر کشورهای جهان طرفداران خاص خود را دارد و تاکنون پژوهش‌های متعددی را به خود اختصاص داده است.

خیام نیشابوری شاعر گرانقدر ادبیات کهن فارسی است که با جهان‌بینی و افکار خود توانسته است جایگاه ویژه‌ای را نه تنها در ادبیات فارسی بلکه در ادبیات دیگر کشورها کسب کند. آوازه این شاعر را می‌توان بیشتر به واسطه رباعیاتش دانست که به نوعی نمایانگر اندیشه‌های وی هستند و مضامینی چون ناپایداری زندگی، زمان گذرا، اهمیت وجود شادی در زندگی، غنیمت شمردن دم، وجود خدا، مرگ، نامعلوم بودن آغاز و پایان جهان و انسان را در دل خود جای داده‌اند. رباعیات خیام تاکنون به چندین زبان زنده دنیا ترجمه شده‌اند. بنابراین تعجب‌برانگیز نیست اگر بگوییم شاعران و نویسندگان ایرانی و خارجی بسیاری بوده و هستند که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم و از طریق واسطه‌های ادبی مانند ترجمه تحت تاثیر این شاعر واقع شده‌اند.

از میان چهره‌های ادبی متأثر از خیام نیشابوری می‌توان به کریستین بوبن، شاعر و نویسنده معاصر فرانسوی (۱۹۵۱)، اشاره کرد که با کسب چندین جایزه مهم ادبی فرانسه در عصر حاضر توانسته است به جایگاه شایسته‌ای در ادبیات این کشور دست یابد. وی نویسنده‌ی بیش از شصت اثر ادبی مانند *رفیق اعلی*، *ژه*، *زنده‌تر از زندگی*، *همه گرفتارند*، *رستاخیز*، *دیوانه‌وار*، *اسیر گهواره*، و *ویرانه‌های آسمان*، *زن آینده*، *تاریکی روشن*، *شکوه زندگی* و غیره است که تاکنون بیش از نیمی از آنها در ایران به ترجمه‌ها و چاپ‌های متعدد رسیده و با استقبال کم‌نظیر خوانندگان ایرانی روبه‌رو شده‌اند.

۱-۱- بیان مسأله و سؤالات تحقیق

از آن‌جا که بوبن، به گفته خود، شاعران ایرانی چون خیام را می‌شناسد و اشعارش را درک می‌کند برآن شدیم تا با بررسی آثار این دو به میزان تاثیرپذیری کریستین بوبن از خیام نیشابوری پردازیم و بدین ترتیب درصدد پاسخ به پرسش موردنظر برمی‌آییم: ۱- وجود مضامین مشترک در آثار این دو چهره ادبی تا چه اندازه خبر از تاثیرپذیری بوبن از شاعر ایرانی می‌دهد؟ و ۲- این مضامین چگونه نزد دو شاعر نمود پیدا می‌کند؟

۲-۱- اهداف و ضرورت تحقیق

هدف از این نوشتار بررسی میزان تاثیرپذیری نویسنده از خیام نیشابوری است. در حقیقت شناخت و آشنایی نویسنده فرانسوی با شاعر ایرانی باعث حضور مضامین رباعیات خیام در نوشته‌های بوبن شده‌است که حضور آنها در بیشتر موارد مشابه و گاه با تفاوت‌هایی همراه بوده‌است. بنابراین هدف ما یافتن این مضامین مشترک است که به‌نوبه خود حکایت از تاثیرپذیری نویسنده فرانسوی از خیام دارند. شایان ذکر است این تاثیرپذیری و حضور مضامین مشترک میان آنها نقش مهمی در استقبال خوانندگان ایرانی از بوبن داشته‌است و بدین ترتیب خود را ملزم دانستیم تا درصدد یافتن این تشابهات برآییم.

۳-۱- روش تحقیق

در این جستار که با بررسی مضامین مشترک میان نوشته‌های این نویسنده معاصر فرانسوی و رباعیات خیام نیشابوری به میزان تاثیرپذیری بوبن از شاعر ایرانی می‌پردازد، با روشی تطبیقی-تحلیلی به مطالعه و بررسی برخی کتب ترجمه شده از این چهره معاصر ادبیات فرانسه در ایران و رباعیات خیام می‌پردازیم که این کتب عبارتند از: *کودکی*، *تنهایی*، *ایزابل بروژ*،

نامه‌های طلایی، موزارت و باران، ویرانه‌های آسمان، بخش گمشده، دیوانه‌وار، بانوی سپید، رفیق اعلی: روزنه‌ای به زندگی فرانچسکو قدیس، زنده‌تر از زندگی، ژه، قدیس فرودستان و بهت. خاطر نشان می‌کنیم برای مبانی نظری از نظریات زیگبرت سالمون پراور در کتاب درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی که توسط علیرضا انوشیروانی ترجمه شده‌است، بهره می‌جویم.

۴-۱- پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های فراوانی در مورد خیام نیشابوری و رباعیات او صورت گرفته است که از خلال آن‌ها می‌توان تاثیرگذاری این شاعر را نه تنها بر شعرای مختلف ایرانی بلکه شاعرانی در ادبیات سراسر جهان یافت. جواد حدیدی در مجموعه سه‌گانه مقالات با عنوان خیام در ادبیات فرانسه (۱۳۵۲) که در مجله ادبیات و علوم انسانی مشهد به چاپ رسیده‌اند، در سه بخش از تاثیرپذیری شاعران و نویسندگان مختلف فرانسوی از خیام سخن گفته است. گوهر رنجبر و مهوش قویمی در پژوهش گذر مونترلان در دنیای خیام یا تلاقی دو جهان‌بینی متفاوت (۱۳۹۷) که در مجله مطالعات زبان فرانسه به چاپ رسیده‌است، نگرانی‌های اگزستانسیالیستی آن‌ها را در آثارشان بررسی می‌کنند. فرزاد بالو و مهدی حجازی نیز در مقاله‌ای با عنوان نیست‌انگاری در آثار نیچه و خیام (۱۳۹۷) که در مجله پژوهش ادبیات معاصر جهان به چاپ رسیده‌است، به مطالعه ابعاد مختلف نیست‌انگاری نزد این دو چهره می‌پردازند. هم‌چنین بابک خلعتبری در مقاله برخورد دو اندیشه‌ی فرا زمان-مکانی: عمر خیام و هانری کازلیس (۱۳۹۶) که توسط نشریه قلم منتشر شده‌است، به مسئله میزان موفقیت این نویسنده فرانسوی قرن نوزدهم در درک اندیشه خیام در باب بدبینی فلسفی و میزان تاثیرگذاری خیام بر او می‌پردازد. محمدرضا محسنی و محبوبه فهیم‌کلام در تحقیقی با عنوان تامل در مرگ و نظام هستی در شعر گورستان دریایی پل والر و رباعیات خیام (۱۳۹۱) که توسط نشریه جستارهای زبانی به چاپ رسیده‌است، جهان اسطوره‌ای دو شاعر را بررسی می‌کنند. اکرم آیتی نیز در مقاله‌ای با عنوان عمر خیام از دیدگاه تئوفیل گوتیه؛ رویکردی مشابه در برابر مرگ (۱۳۹۱) که در نشریه قلم به چاپ رسیده‌است، چگونگی حضور این پدیده را نزد آن‌ها مورد مطالعه قرار می‌دهد. رقیه رنجبر در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان بررسی تطبیقی معنای زندگی از دیدگاه عمر خیام (طبق رباعیات) و ساموئل بکت (نمایشنامه‌ی در انتظار گودو) (۱۳۹۰) در جستجوی معنای زندگی از دیدگاه دو نویسنده است.

پژوهش‌های بسیاری در باب تاثیرگذاری خیام بر دیگر شاعران و نویسندگان فرانسوی وجود دارد که دیگر مجال برای ذکر آن‌ها نیست. تنها اضافه می‌کنیم که در جستجوهای خود به تحقیقی که در آن به بررسی تاثیرپذیری بوبن از خیام و مطالعه مضامین مشترک میان رباعیات و نوشته‌های این نویسنده فرانسوی پرداخته شده باشد، برخوردیم.

۲- مبانی نظری

۲-۱- ادبیات تطبیقی و مطالعات تاثیر و تاثر

زیگبرت سالمون پراور، (Ziegbert Salomon Prawer) استاد ادبیات تطبیقی دانشگاه آکسفورد، در کتاب درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی شکل‌های مختلفی از مطالعات تاثیر و تاثر را معرفی می‌کند: نوع اول بررسی تاثیرپذیری مستقیم، نوع دوم مطالعه تاثیرات گرفته شده از ادبیات‌های مختلف و نوع سوم تحلیل ادبیات‌هایی که با یک‌دیگر مرتبط هستند و ادبیات تبعید. مطالعات مربوط به پذیرش یا اقبال ادبی نیز می‌توانند به این مطالعات کمک کنند. وی همچنین اشاره می‌کند که مطالعات تاثیر و تاثر از موضوعاتی مانند تشابه، قرابت و سنت جدا نیستند. مطالعات

مرتبط با شباهت که مثال آن در کارهای جیمز لیو (James J.Y. Liu) دیده می‌شود، با بررسی دو ادبیات مختلف به اصول خاص مشترک میان آن‌ها اشاره می‌کند. در نمونه نوع دوم شباهت که در پژوهش‌های هانس روبر یاسوس (Hans Robert Jauss) مشاهده می‌شود، تفاوت‌ها و شباهت‌ها در بستر تاریخی و اجتماعی بررسی می‌شوند. در انواع دیگری از مطالعات تشابه علاوه بر بررسی تصاویر مشترک میان آثار نویسندگانی که ارتباطی با یکدیگر نداشته‌اند، می‌توان به بررسی مضمون مشخصی در یک نوع ادبی خاص در ادبیات جهان پرداخت. در مطالعات مرتبط با سنت ادبی تطبیقگر به بررسی مضامین و تصاویر مشترک می‌پردازد. (پراور، ۱۳۹۳: ۵۴-۶۶) مطالعه مضمون می‌تواند این امکان را فراهم کند تا تطبیقگر ببیند چه نویسنده‌ای به چه موضوعی پرداخته و این موضوع چگونه در دوران‌های مختلف نمود پیدا کرده است. بازنمایی ادبی پدیده‌های طبیعی و واکنش انسان نسبت به آن‌ها در زبان‌ها و زمان‌های مختلف می‌تواند یکی از بخش‌های مطالعات تطبیقی مرتبط با مضامین باشد که در آن می‌توان به بررسی واکنش انسان در مقابل مسائلی مانند حقایق جاودانه حیات آدمی، قدرت تقدیر و سرنوشت و غیره پرداخت. (پراور، ۱۳۹۳: ۹۱-۹۳) در پژوهش حاضر به بررسی مضامین مشترکی که میان رباعیات خیام و نوشته‌های بوبن وجود دارد می‌پردازیم و با بررسی چگونگی بازنمایی ادبی پدیده‌های طبیعی نزد دو نویسنده به مطالعه تأثیرپذیری نویسنده فرانسوی از شاعر ایرانی می‌پردازیم.

۲-۲- خیام در فرانسه

جواد حدیدی در سری مقاله‌های خود با عنوان خیام در ادبیات فرانسه چنین اذعان داشته است که چهره‌هایی که در ابتدا خیام را به جهانیان معرفی کردند، دو تن بودند: فیتز جرالد که در ابتدا ترجمه‌هایش از رباعیات مقبول نیفتاد؛ و دیگری ژان-باتیست نیکلا (Jean-Baptiste Nicolas)، کنسول فرانسه در رشت، که علی‌رغم تحت‌اللفظی بودن ترجمه‌هایش مورد قبول فرانسویان واقع شدند. خاطرنشان می‌کنیم خیامی که این دو معرفی کردند نه تنها یکسان نبودند بلکه تا حدودی در تضاد هم بودند. در بحث‌ها و گفتگوها برای یافتن خیام واقعی، تئوفیل گوتیه (Théophile Gautier) در نمایشگاه هنر ایران در پاریس و از طریق نسخه‌های خطی با خیام آشنا شد. البته باید اضافه کنیم که این آشنایی از قبل و از طریق دخترش آغاز شده بود. گوتیه تعدادی از رباعیات را به نثر فصیح فرانسه درآورد و بدین ترتیب توانست چهره واقعی خیام را تا حدی برای فرانسویان آشکار کند؛ به طوری که شاعر ادبیات کهن فارسی در نیمه دوم قرن نوزدهم الهام‌بخش برخی شاعران فرانسوی شد مانند موریس بوشور (Maurice Bouchor) و ژان لاهور (Jean Lahor). (حدیدی، ۱۳۵۲: ۲۲۴-۲۴۷)

۲-۳- کریستین بوبن

کریستین بوبن (Christian Bobin) نویسنده و شاعر معاصر فرانسوی، با بیش از سی عنوان ترجمه در ایران صاحب نوشته‌هایی سرشار از آرایه‌های ادبی است که می‌توان آن‌ها را در قالب قطعه نویسی در نظر گرفت. این نویسنده توانسته است در مدت زمان کوتاهی جای خود را در دل خوانندگان ایرانی باز کند و تاکنون از پذیرش ادبی خوبی در

کشورمان برخوردار بوده است. آثار او با ذائقه ادبی ایرانیان سازگار هستند و توانسته‌اند انتظارات خوانندگان را برآورده کنند. نکته‌ای که درباره این نویسنده درخور توجه به نظر می‌رسد این است که این چهره معاصر فرانسوی به گفته خود با شاعران ادبیات کهن فارسی همچون مولانا و خیام آشنا بوده و هست. وی چنین اذعان دارد که با اشعار شاعری چون مولانا توانسته قلب ایران را بشناسد. او همچنین شیفته خیام و اشعارش است. (راديو بين المللی فرانسه، ۱۳۹۶) به عقیده او اشعار این شاعر از بن ناامیدی گذشته و از پوچی زندگی سخن می‌گویند و آنچه اهمیت دارد شادی و بهره بردن از حال است. بوبن، همچون خیام، درعین حال که می‌داند زندگی دشوار است، اعتقاد دارد تا زمانی که آدمی زنده است باید از زیبایی‌های زندگی لذت ببرد.

بدین ترتیب و با ابراز آشنایی بوبن با خیام، و در بررسی آثار این نویسنده، به مضامینی از خیام برمی‌خوریم که مورد توجه و تکرار بوبن قرار گرفته‌اند. این مضامین، در دسته بندی اولیه، می‌توانند به گذر زمان، اهمیت زمان حال و شادی، مرگ، ابهام‌فکنی فلسفی و حضور خدا اشاره کنند که در زیر به یک یک این موارد با ذکر موارد مشابه می‌پردازیم.

۳. بحث

۳-۱- مضامین رباعیات

۳-۱-۱. گذر زمان و ناپایداری

ناپایداری را می‌توان به عنوان اصلی‌ترین مضمون پیام خیام دانست. (فاضلی، ۱۳۸۷ : ۷۸) رباعیات زیادی را می‌توان یافت که این پیام را به خواننده منتقل می‌کنند؛ زندگی که مدام در جریان است و توفقی در کار نیست، زمانی که بی‌وقفه می‌گذرد، عمر آدمی که در یک چشم به هم زدن به پایان می‌رسد، رنج‌ها و شادی‌هایی که از پس یک‌دیگر می‌آیند و می‌روند، همه و همه نمایانگر ناپایداری و گذر زمان هستند:

هرکس بمراد خویش یک تک برونند	آن‌ها که کهن شدند و این‌ها که نوند
رفتند و رویم دیگر آیند و روند	این کهنه جهان بکس نماند باقی

(خیام نیشابوری ۱۳۹۳ الف : ۷۰)

ناپایداری جهان و انسان به خوبی در این رباعی نشان داده شده است؛ قبل از ما انسان‌های زیادی بوده‌اند که اکنون در این دنیا حضور ندارند. برای ما نیز حضور مدام و ثابتی در نظر گرفته نشده است و پیداست که دیر یا زود ما هم از صحنه روزگار کنار می‌رویم و انسان‌های دیگری به این دنیا قدم می‌گذارند که برای آن‌ها هم حضور مداومی در نظر گرفته نشده است. همه چیز در این زندگی گذرا است.

بوبن در کنار عشق، کودکی و تنهایی که به گفته مترجمین و منتقدین به عنوان مضامین اصلی آثار این نویسنده به‌شمار می‌آیند، از گذر زمان هم صحبت کرده است. ناپایداری زمان، زندگی، انسان، طبیعت، رنج‌ها و شادی‌ها از مواردی هستند که در آثار نویسنده فرانسوی به چشم می‌خورند. وی معتقد است هیچ موقعیتی نزد آدمی پایدار نیست و به وضوح از ناپایداری همه‌چیز سخن می‌گوید:

«اینجا هیچ چیز دوام ندارد. اینجا چیزی ابدی نیست و خوشبینی آبن واگیردار که می‌شود کم‌دوام است.» (بوبن،

هر دو شاعر و نویسنده از مثال پادشاهان استفاده کرده‌اند تا نشان دهند حتی ثروتمندترین و قوی‌ترین انسان‌ها تحت تاثیر ناپایداری زندگی قرار دارند و هیچ استثنایی وجود ندارد :

«ما پادشاهانی داشته‌ایم. آنان تاج بر سر گذاشته‌اند، به یکدیگر رشک ورزیدند و همدیگر را به خاک و خون کشیدند. پس از گذشت چند قرن محو شدند و جز غبار برخاسته از سم اسبانشان، نشانی از خود برجای نگذاشته‌اند.» (بوبن، ۱۳۹۵ الف : ۱۵۵)

در این مثال بوبن به خوبی توانسته‌است گذرا بودن تمام موقعیت‌های زندگی آدمی را به تصویر بکشد. وی معتقد است قدرتمندترین انسان‌ها هم روزی از این زندگی محو می‌شوند و هیچ قدرت و ثروتی نمی‌تواند مانع این اتفاق شود. خیام هم معتقد است :

از کوزه‌گری کوزه خریدم باری
شاهی بودم که جام زرینم بود
آن کوزه سخن گفت ز هر اسراری
اکسون شده‌ام کوزه‌ی هر خماری

(خیام نیشابوری، همان : ۱۷۲)

هم‌چنین این شاعر ایرانی معتقد است کودکی، نوجوانی و جوانی در یک چشم به هم زدن می‌گذرند و تمام می‌شوند و آدمی روزی به خودش می‌آید که همه این‌ها گذشته و بازگشتی هم برای آن‌ها در کار نیست. وی همچنین تاکید می‌کند چون همه چیز ناپایدار است نباید به چیزی دل بست. این شاعر به خوبی از طبیعت برای صحبت از زمان گذرا بهره می‌گیرد ؛ برای او آبی که می‌گذرد و جریان دارد، بادی که می‌وزد، گلی که یک روز شکوفه می‌دهد و در اوج زیبایی قرار دارد اما پس از مدتی پژمرده می‌شود، همگی حکایت از ناپایداری زمان دارند :

آن لعل در آبگینه ساده بیار
و آن محرم و مونس هر آزاده بیار
چون می‌دانی که مدت عالم خاک
باد است که زود بگذرد باده بیار

(خیام نیشابوری، همان : ۱۱۳)

نزد بوبن نیز می‌بینیم عوامل مختلف طبیعت به کرات حضور پیدا می‌کنند تا از ناپایداری زمان و عمر آدمی سخن بگویند. یکی از این عوامل باد است که مدام جریان دارد و همین خصلت باعث شده شاعر ایرانی و به دنبال او نویسنده فرانسوی از آن برای هرچه بهتر منتقل کردن مفهوم ناپایداری بهره جویند :

«تنهایی دید ما را روشن و زلال می‌کند. به ما می‌گوید زندگی ما مثل باد در گذر است، و روح حقیرتر از سایه‌ی افتاده بر روی زمین است.» (بوبن، ۱۳۹۱ : ۳۸)

هم‌چنین مثال آب روان به خوبی توانسته مفهوم زندگی گذرا و ناپایدار را نزد دو شاعر و نویسنده به تصویر بکشد. آب در جویبار ثانیه‌ای توقف ندارد و مدام جریان دارد. بدین ترتیب خیام از آن برای نشان دادن اصلی‌ترین پیام رباعیات خود بهره می‌گیرد :

این یکدوسه روز نوبت عمر گذشت
هرگز غم دو روز مرا یاد نگشت
چون آب به جویبار و چون باد بدشت
روزی که نیامده است و روزی که گذشت

(خیام نیشابوری، همان : ۳۲)

همچون خیام که از آب روان برای نشان دادن زمان گذرا بهره جسته است، بوبن هم از آن برای نشان دادن مفهوم ناپایداری کمک می‌گیرد :

«همچون کودکی که به آواز جیرجیرکی گوش می‌سپارد، به زمزمه آبی که می‌گذرد گوش بسپار. صدای پای آب، از بازیگوشی زمان گریزان حکایت می‌کند.» (بوبن، ۱۳۹۰ الف : ۳۱)

و همچنین: «و این زمان همه چیز به سرعت اتفاق می‌افتد. چند سال به سان نور، به سان آب، به سان باد می‌گذرد.» (بوبن، ۱۳۹۵ الف: ۱۰۲)

۳-۱-۲. غنیمت شمردن حال و اهمیت وجود شادی در زندگی

باتوجه به کوتاه بودن زندگی، خیام آدمی را به بهره بردن از آن و غنیمت شمردن حال دعوت و همواره تاکید می‌کند نباید از این دمی که می‌گذرد غافل شد. (فاضلی، همان: ۷۹-۸۰) وی ضمن بهره بردن از حال، آدمی را به شاد زیستن فرامی‌خواند و آن را تنها هدف آدمی می‌داند. نکته‌ای که نباید از آن غافل شد این است که برای خیام، آینده مفهومی ندارد؛ چرا که هنوز نیامده است و نباید خود را درگیر آن کرد. بنابراین با تاکید بر فراموش کردن و کنار گذاشتن گذشته و همچنین با فکر نکردن به آینده‌ای که هنوز نیامده است به خوبی می‌توان ارزش و اهمیت زمان حال را فهمید:

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم
و این یک دم عمر را غنیمت شمريم
فردا که از این دیر فنا درگذریم
با هفت هزارسالگان سر به سریم

(خیام نیشابوری، همان: ۱۳۵)

نزد بوبن هم می‌توان اهمیت و تاکید بر غنیمت شمردن حال را بیابیم؛ آن‌گاه که برای زندگی نه گذشته‌ای را در نظر می‌گیرد و نه آینده‌ای. وی معتقد است همواره باید شادی را در تمام لحظات زندگی در نظر داشت:

«همه تیره‌روزی ما از اینجا نشأت می‌گیرد که بخشی از جان ما در گذشته سرگردان است، حال آن‌که بخشی دیگر در آینده تلوتلو می‌خورد. کافیسست به تمامی در لحظه حاضر ساکن شویم تا مرگ دیگر درب خانه را پیدا نکند؛ چرا که آگاهی ژرف از زنده بودن، ما را جاودان می‌سازد.» (بوبن، ۱۳۹۲: ۱۰۴)

حتی از خلال این مثال می‌بینیم بوبن علت رویارویی انسان با ناملایمت‌های متعدد در زندگی را سرگردانی آدمی میان گذشته و آینده می‌داند. وی معتقد است توجه کافی به زمان حال و بهره بردن از آن می‌تواند زندگی انسان را دگرگون کند. تنها چیزی که وجود دارد زمان حال است:

«در کودکی زمان آینده وجود ندارد. هنگام خواب و در عشق نیز زمان آینده وجود ندارد. در زندگی او نه آینده وجود دارد و نه گذشته. فقط زمان حال وجود دارد، جریان بی‌پایان حال.» (بوبن، ۱۳۹۳: ۳۴)

آن‌چه در اکثر رباعیات به چشم می‌خورد مفهوم می و مستی است که می‌تواند به شیوه‌های گوناگون تعبیر شود. باید دانست شراب حاضر در اشعار خیام شراب مستی آور نیست؛ در واقع شراب خیام را می‌توان نمادی از شادی در نظر گرفت. وی به واسطه شراب آدمی را به شاد زیستن و غنیمت شمردن زمان حال دعوت می‌کند. (فاضلی، همان: ۸۴-۸۶)

این شاعر شادی و شاد زیستن را آیین زندگی خود می‌داند و مدام به آن تاکید می‌ورزد:

می خوردن و شاد بودن آئین منست
فارغ بودن ز کفر و دین، دین منست
گفتم به عروس دهر کابین تو چیست
گفتا دل خرم تو کابین منست

(خیام نیشابوری، همان: ۵۹)

بوبن نیز شادی و شاد زیستن را به انسان یادآوری می‌کند چرا که این خوشی را لازمه زندگی بهتر می‌داند و می‌گوید:

«[...]: همواره بیشتر و بیشتر زندگی کنید، خود را آزار ندهید و خنده را فراموش نکنید.» (بوبن، ۱۳۹۵ اب: ۳۸)

این نویسنده فرانسوی همچون خیام شاد بودن و شاد زیستن را به عنوان آیین زندگی معرفی می‌کند:

«...[فرانچسکو آیینی برای زندگی پیروان خویش می‌نگارد. آیین ساده‌ای که در این اصول خلاصه می‌شود: نشاط روح

داشتن، غم فردا نخوردن، به جملهء زندگی‌ها توجه کامل نمودن.]» (بوبن، ۱۳۹۵ الف: ۱۰۲)

وی مانند خیام مهم‌ترین و ارزشمندترین عامل در زندگی را شادی در نظر می‌گیرد:

«یک‌بار از او (مادر بزرگ) پرسیدم: «مادر بزرگ، پراهمیت‌ترین چیزی که در زندگی وجود دارد، چیست؟» پاسخی که به

من داد هیچ‌گاه از یاد نبرده‌ام: «دخترم تنها یک چیز پراهمیت است، آن هم شادی و نشاط توست، هیچ‌گاه اجازه نده شادی و

نشاطت را از تو بگیرند.» (بوبن، ۱۳۹۴: ۷۲)

این شادی آنقدر برای بوبن مهم است که آن را لازمهء ادامهء زندگی می‌داند و چنین اذعان دارد:

«زندگی جوانی مطلق است. زندگی به عشق، شادمانی و امید بسته است. هر کس عاشق و شادمان و امیدوار باشد، هرگز

پیر نخواهد شد و هرگز نخواهد مرد.» (بوبن، ۱۳۹۰ ب: ۶۵)

خیام معتقد است که علی‌رغم وجود هر رنج و دردی در زندگی نباید از شاد زیستن غافل شد:

ترکیب طبایع چو بکام تو دمی است	رو شاد بزی اگرچه بر تو ستمی است
با اهل خرد باش که اصل تن تو	گردی و نسیمی و غباری و دمیست

(خیام نیشابوری، همان: ۳۷)

تاثیرپذیری از خیام باعث شده است که بوبن هم به نادیده گرفتن رنج‌ها بپردازد و به شادی‌های زندگی توجه کند:

«در زندگی مصیبت و ناملایمات بسیاری هست، با وجود این، کم نیستند شادمانی‌های آسمانی زمین زیبای ما. خداوند،

در حساب و کتاب‌های ما نیرومندتر است. همین نکته زندگی را دوست‌داشتنی و زیستنی می‌کند.» (بوبن، ۱۳۹۰ الف: ۵۵)

۳-۱-۳. مرگ

یکی دیگر از مفاهیمی که در رباعیات خیام می‌توان یافت، مفهوم مرگ و زندگی پس از مرگ است، پدیده‌ای که

هیچ راه‌حلی برای آن وجود ندارد این شاعر از استعارهء سبو، خشت و گل بارها و بارها استفاده کرده است تا از پدیدهء مرگ صحبت کند:

این کوزه چو من عاشق زاری بوده است	در بند خم زلف نگاری بوده است
این دسته که بر گردن او می‌بینی	دستی است که بر گردن یاری بوده است

(خیام نیشابوری، همان: ۲۹)

خیام از مثال کوزه استفاده می‌کند تا به ما بگوید قبل از اینکه کوزه، کوزه باشد، آدمی بوده است که بعد از مردنش چیزی

جز مشتی خاک از بدنش نمانده و آن هم تبدیل به این کوزه شده است. از نظر خیام مرگ برای همه یکسان است و حقیقتی

است حتمی که در انتظار همگان نشسته و فرقی نمی‌کند که آن فرد پادشاه باشد یا یک گدا. آنچه که از رباعیات قابل درک

است، این است که خیام به هیچ عنوان مرگ را انکار نمی‌کند. وی حتی به وجود دنیای دیگری که فرای این دنیای مادی است، اعتقاد دارد اما هیچ‌وقت پی به اسرار آن نمی‌برد :

افسوس که سرمایه ز کف بیرون شد
وز دست اجل بسی جگرها خون شد
کس نامد از آن جهان که پرسم از وی
کاحوال مسافران عالم چون شد
(خیام نیشابوری، همان : ۷۶)

وی در این اسرار تفکر کرده اما بعد از آن پی می‌برد که هیچ چیز نمی‌داند. نزد نویسندهء فرانسوی، این‌گونه به نظر می‌رسد که وی نه تنها حقیقت مرگ را پذیرفته، بلکه هم‌زمان با آن زندگی می‌کند. گویی مرگ در تمامی لحظات زندگی او حضور دارد :

«استعداد شگرف من همزیستی مسالمت آمیز با مرگ است.» (بوبن، ۱۳۹۰ الف : ۱۶)
این نویسنده مرگ را حقیقتی ملزم و آدمی را در برابر تقدیر ناتوان و عاجز می‌داند و می‌گوید :
«با خود بدرود می‌گوید. پایان عشق را می‌پذیرد، همان‌طور که در نفس آخر، پایان عمر خود را نیز قبول می‌کند. همه چیز را -همهء دردها، همه شب‌ها و همه مرگ‌ها را- تسلیم دستان بزرگ قضا و ابدیت می‌کند.» (بوبن، ۱۳۹۳ : ۸۰)
همچنین می‌بینیم که بوبن، اعتقاد خود را به وجود دنیای دیگری که فرای این عالم قرار گرفته است، نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد بوبن زندگی دنیوی را به خودی خود کامل در نظر نمی‌گیرد؛ وی دنیایی دیگر را نیز قبول دارد که بخشی از زندگی آدمی در آنجا می‌گذرد و انسان‌ها بعد از مرگشان می‌توانند به آن دنیا دست پیدا کنند :
«نوزادهایی که در آن (گهواره‌ی چوبی) خوابیده‌اند، حالا در طرف دیگر زندگی هستند، طرف ژه. از طرف ما خیلی دور نیست.» (بوبن، ۱۳۹۶ الف : ۱۱۵)

ژه زنی است که مرده است ؛ اما می‌بینیم که در کتاب، حضوری پررنگ دارد و زندگی بعد از مرگ را تجربه می‌کند. حتی می‌بینیم بوبن نمی‌داند او را زنده در نظر بگیرد یا مرده؛ زیرا ژه، همچون انسان‌هایی که در این دنیای مادی زندگی می‌کنند، در طرف دیگر زندگی، در دنیایی دیگر به زندگی خود ادامه می‌دهد؛ زندگی‌ای که با مرگ می‌توان وارد آن شد. این نویسنده فرانسوی اعتقاد دارد زندگی که بعد از مرگ آغاز می‌شود، پایانی ندارد :
«کم کم دارم به آنچه می‌خواهم به شما بگویم نزدیک می‌شوم؛ به همان تقریباً هیچی که امروز دیده‌ام، همان که تمامی درهای مرگ را به رویم گشوده است: نوعی زندگی وجود دارد که هرگز پایان نخواهد یافت.» (بوبن، ۱۳۹۶ پ : ۱۴)
و همچنین :

«زمانی که کودکی بیش نبودم و گلی می‌مرد کتاب دکتر هیچکاک را باز می‌کردم. این کتاب مرا از غیبت آن‌ها تسلی می‌داد و به من اطمینان می‌بخشید که هنوز زنده هستند.» (بوبن، ۱۳۹۴ ب : ۶۰)
در واقع این زندگی به‌سان نوعی دوباره ظاهر شدن است که بعد از ناپدید شدن از زندگی دنیوی اتفاق می‌افتد :
«از هشت سالگی تا ده سالگی مدام در حال فرارم. کاروان دیگر عادت کرده است که بدون اطمینان از حضور من، حرکت نکند. بچه‌های دیگر را مسئول مراقبت از من قرار داده‌اند. من از این بازی خوشم آمده است، زیرا شباهت زیادی به زندگی دارد: ناپدید شدن، سپس دوباره ظاهر شدن.» (بوبن، ۱۳۹۴ الف : ۳۹)

خیام، به گفته خود، از درک رمز و رموزی که در روند زندگی و مرگ و حتی پس از مرگ وجود دارد، عاجز است و خود به این مسئله اعتراف می‌کند : (فاضلی، همان : ۸۱)

هرگز دل من ز علم محروم نشد
کم ماند ز اسرار که معلوم نشد

هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز معلوم شد که هیچ معلوم نشد

(خیام نیشابوری، همان: ۱۰۷)

همانطور که این شاعر از درک اسرار زندگی قیل و پس از مرگ عاجز است، بوبن هم در این باره چنین اذعان دارد: «وقتی درباره رستاخیز می‌نویسم، همه‌ی واژه‌هایم به لرزه درمی‌آیند. درباره آن چیزی نمی‌دانم.» (بوبن، ۱۳۹۴ الف: ۸) بدین ترتیب می‌بینیم که این نویسنده ۶ فرانسوی همچون خیام نیشابوری به نادانی خود در برابر اسرار حاکم بر زندگی اعتراف می‌کند. او شناخت این اسرار و حقایق را امری ناممکن می‌داند و معتقد است که کاهش سرسختی‌های آن تا حدی امکان‌پذیر است:

«در زندگی حقیقت را هرگز نخواهیم فهمید. اما اگر بکوشیم و زلال باشیم شاید بتوانیم اندکی از سرسختی آن بکاهیم.» (بوبن، ۱۳۹۰ الف: ۱۶)

و هم‌چنین:

«ما نمی‌دانیم مردن چیست. پرده را هیچ‌گاه نتوانسته‌اند از این سوی دنیا پاره کنند. هیچ‌کس نمی‌داند چیست.» (بوبن، ۱۳۹۱ ب: ۷۹)

۳-۱-۴. ابهام‌افکنی فلسفی

خیام نیشابوری برجسته‌ترین چهره فلسفی نیست‌انگار در شرق محسوب می‌شود. (بالو، حجازی، ۱۳۹۷: ۳۷) ابهام‌افکنی فلسفی در حوزه‌های مختلف آن مانند هستی‌شناختی، جهان‌شناختی، معرفت‌شناختی، اخلاقی و اگزستانسیالیستی نزد خیام به چشم می‌خورد. این شاعر بزرگ آغاز و پایانی برای جهان و انسان و همچنین هیچ‌صیرورت عقلانی برای این دنیا در نظر نمی‌گیرد. (بالو، حجازی، همان: ۳۵-۴۲) لازم است خاطر نشان کنیم این نامعلوم بودن آغاز و پایان جهان باعث شده است خیام آدمی را به غنیمت شمردن دم دعوت کند:

دریاب که از روح جدا خواهی رفت
در پرده‌ی اسرار فنا خواهی رفت
می‌نوش ندانی ز کجا آمده‌ای
خوش باش ندانی به کجا خواهی رفت

(خیام نیشابوری، همان: ۵۰)

بوبن همچون خیام نشان می‌دهد که نقطه آغاز آدمی را نمی‌داند. وی می‌داند همیشه در این جهان نبوده اما اطلاعی ندارد که قبل از آن کجا بوده است:

«من از کجا می‌آیم؛ من که همیشه اینجا نبوده‌ام؟ قبل از تولدم کجا بودم؟» (بوبن، ۱۳۹۶ پ: ۱۰)

بنابراین این پرسش نیز در ذهن نویسنده فرانسوی وجود دارد که نقطه آغاز آدمی کجا بوده است. وی همواره درصدد یافتن پاسخی برای آن است اما اسرار موجود در باب زندگی مانع یافتن این پاسخ مس‌شود.

بوبن با تاثیر گرفتن از شاعر ایرانی رابطه‌ای میان انسان و جهان در نظر نمی‌گیرد که می‌تواند ریشه در افکار اگزستانسیالیست وی داشته باشد. همان‌طور که گفتیم، جهان دارای اسراری است که رمز آن نزد خیام و بوبن آشکار نیست و هر دو نیز به آن اعتراف کردند. بنابراین می‌توان چنین در نظر گرفت که چون بوبن نتوانسته به رمز رابطه‌ی جهان و آدمی پی ببرد، سرانجام آن‌ها را فاقد هر نوع رابطه‌ای در نظر گرفته است:

«هیچ معادله‌ای میان ما و جهان وجود ندارد. نه آسایشی دارم و نه پیوندی با جهان؛ و هر امتیازی از سوی جهان به زیان زندگی عمیق ماست. تنهایی فقط ما را رها می‌سازد.» (بوبن، ۱۳۹۱: ۳۷)

علاوه‌براین هر دو شاعر و نویسنده هدف از زندگی و مرگ انسان را نیز نامشخص می‌دانند. خیام معتقد است:

در دایره‌ای که آمد و رفتن ماست
او را که نه نهایت نه بدایت پیداست
کس می نزند دمی در این معنی راست
کاین آمدن از کجا و رفتن به کجاست
(خیام نیشابوری، همان : ۴۸)

خیام برای این دنیا و عملکرد آن هیچ ضرورتی که از پیش تعیین شده باشد، در نظر نمی‌گیرد. این شاعر معتقد است که انسان در شناخت و پی بردن به اسرار و رموزی که حاکم بر دنیاست، ناتوان است و می‌گوید :

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من
وین حرف معما نه تو خوانی و نه من
هست از پس پرده گفتگوی من و تو
چون پرده برافتد نه تو مانی و نه من
(خیام نیشابوری، ۱۳۹۳: ۵۷)

بنابراین می‌بینیم هیچکس قادر نیست به رمز و رازی که در این عالم نهفته است، پی ببرد. بوین نیز آدمی را در درک حقایق زندگی عاجز می‌داند و معتقد است این حقایق در تنها پشت آن را می‌بینیم. هنگامی که زندگی چهره‌اش را به سوی ما برگرداند،

لحظه مرگ خواهد بود، آغاز حقیقی گفتگو...» (بوین، ۱۳۹۲ : ۳۰)

وی زندگی انسان در هر دو عالم را سرشار از رمزهایی می‌داند که بر همگان پوشیده است :

«زندگی در این طرف رازهایی دارد، رازهایی هم در آن طرف، رازها همه جا هستند.» (بوین، ۱۳۹۶: الف : ۱۰۵)

و هم‌چنین :

«با چه کسی این راز را می‌توان در میان گذاشت که می‌خواهیم این زندگی را رها کنیم تا به حیات دیگری بپیوندیم. و نمی‌دانیم چگونه باید این کار را بکنیم.» (بوین، ۱۳۹۵: الف : ۴۹-۵۰)

همچنین باید اضافه کرد که در رباعیات خیام می‌توان ردپای مفاهیم اگزیستانسیالیست را نیز یافت ؛ مفاهیمی مانند رمزآمیز بودن انسان و جهان و نسبت میان آن‌ها، مرگ و غیره در رباعیات به چشم می‌خورد: (بالو ؛ حجازی، همان : ۵۲)

یک قطره‌ی آب بود با دریا شد
یک ذره‌ی خاک با زمین یکتا شد
آمد شدن تو اندرین عالم چیست
آمد مگسی پدید و ناپیدا شد

(خیام نیشابوری، ۱۳۹۳: الف : ۱۱۱)

چنین برمی‌آید که خیام نمی‌تواند علت زندگی در این دنیا و همچنین زندگی پس از مرگ را به خوبی درک کند؛ هدفی که از این آمد و شد برای انسان در نظر گرفته شده است، برای خیام مشخص نیست و این‌گونه به نظر می‌رسد وی هدف خاصی برای آن در نظر نگرفته است.

می‌بینیم نزد بوین، شخصیت‌ها نمی‌توانند جایگاه خود را در این دنیا پیدا کنند و حتی پس از تفکر و تعمق پی می‌برند که فاقد هر نوع جایگاهی در این دنیا هستند. این مسئله می‌تواند ناشی از شناخت محدود آدمی از جهان و روابط آن با انسان باشد :

«دنیا همان چیزی است که آلبن کم دارد. جایگاهش را در آن پیدا نمی‌کند. خیلی جستجو کرد تا فهمید هرگز در آن جایگاهی ندارد.» (بوین، ۱۳۹۶: الف : ۵۶)

۳-۱-۵. اهمیت وجود خدا

خیام در هیچ‌یک از رباعیاتش وجود خدا را نفی نکرده و همواره بر آن تاکید ورزیده است. اما می‌بینیم از تعبیر خاصی برای صحبت از خدا استفاده می‌کند مانند نقاش ازل، کوزه‌گر دهر، و غیره که می‌تواند اشاره به تردید و شک این شاعر در مقابل نظریه‌ی الهیات خلقت داشته باشد: (بالو، حجازی، همان : ۴۱)

هرچند که رنگ و بوی زیباست مرا
چون لاله رخ و چو سرو بالاست مرا
معلوم نشد که در طربخانه‌ی خاک
نقاش ازل بحر چه آراست مرا

(خیام نیشابوری، همان : ۱۹)

می‌بینیم که خیام ضمن اشاره به رمزآمیز بودن روابط میان انسان و جهان، از خدا به عنوان نقاش ازل یاد کرده است. همچنین در رباعی اول اشاره کرده است که مرگ و زندگی انسان تحت اراده خداوند است. بوبن نیز تعبیر خاص خود را برای صحبت از خدا دارد :

«نام کهن این نور جوان، همان نام نارسای جمله‌ی زبان‌ها، همان سپیدی نهفته در تمامی صداها، خدا است. خدا باقی است، همان خورشید کهن‌سالی که به برکت وجود آن همه‌چیز می‌تواند بیدار شود، هم پرنده و هم آواز.» (بوبن، ۱۳۹۵ الف : ۹۱)
خاطر نشان می‌کنیم که حضور خدا را در اکثر آثار بوبن نیز می‌توان یافت. وی او را حتی در روزمرگی نیز می‌یابد:
«چه چیز زیباتر است از همین زندگی هر روزه ؟ در همین زندگی هر روزه نیز می‌توان خدا را مشاهده کرد.» (بوبن، ۱۳۹۰ الف : ۶۷)

وی خدا را انکار نمی‌کند و وجودش را به قطع می‌پذیرد :

«خدای من، خدای من چرا مرا تنها گذاشته‌ای؟» این گفته مسیح عاشقانه‌ترین سخنی است که می‌توان تصور کرد. [...] زیرا این سخن تنها دلیل اثبات وجود خداست.» (بوبن، ۱۳۹۶ اب : ۱۲۴)
این‌گونه به نظر می‌رسد که بوبن خدا را همیشه و همه‌جا همراه خود حس می‌کند :
«هنگامی که کریستال‌های هوای یخ‌زده را احساس می‌کنم که به گونه‌ام می‌خورند، بی‌درنگ می‌دانم هستم و خداوند نیز در کنار من هست.» (بوبن، ۱۳۹۲ : ۱۳)

به نظر بوبن، همه چیز در نهایت نابود می‌شود و هیچ چیز پایداری وجود ندارد؛ جز خداوند. خداست که نابود نمی‌شود و جاودانه است :

«روزی فرا می‌رسد که جز ویرانه‌ها چیزی بر روی زمین باقی نخواهد ماند. در آن روز، تنها یک چیز است که نابود نمی‌شود: خدا که نام دیگرش عشق است.» (بوبن، ۱۳۹۰ الف : ۷۷)
این نویسنده خدا را دارای قدرت مطلق و صاحب همه چیز می‌داند و می‌گوید :

«خدای من تو وقت داری، تمام وقت مال توست، چند هفته‌ای صبر کن، چند ماه پیرزنی پرچین و چروک که تقریباً سروصدایی ندارد، زیر آسمان آبی تو جای زیادی نمی‌گیرد، در اعماق شب تو مزاحمتی ندارد، [...]» (بوبن، ۱۳۹۰ اب : ۶۵)

۴. نتیجه

در این جستار با در نظر گرفتن اظهار آشنایی کریستین بوبن با خیام نیشابوری و علاقه این نویسنده به شاعر ایرانی به میزان قابل توجهی حضور خیام نیشابوری در آثار کریستین بوبن را شاهد بودیم. کسانی که با اشعار این شاعر ایرانی آشنایی دارند می‌توانند اندیشه‌ها و مضامین رباعیات را در آثار ادبی نویسنده فرانسوی بیابند و به میزان تاثیرپذیری بوبن از خیام پی ببرند. با توجه به آشنایی و نگاه مثبت نویسنده نسبت به شاعر کشورمان این تاثیرپذیری چندان هم دور از انتظار نیست. حضور اصلی‌ترین پیام خیام (ناپایداری و گذر زمان)، در بسیاری از آثار بوبن می‌تواند به نوبه خود دلیلی بر اثبات این تاثیرپذیری باشد. نگاه بوبن نسبت به زندگی تفاوتی با دیدگاه خیام ندارد و هردو تاکید بر شاد زیستن و غنیمت شمردن دم دارند. علاوه بر این دیدیم هردو نویسنده به مرگ و حیات پس از آن اعتقاد دارند اما هردو می‌دانند اسراری در مرگ و زندگی

نهفته است که هیچ‌کدام قادر به درک آن نیستند. بنابراین به نادانی خود اعتراف می‌کنند. همچنین نگاه نیست‌انگارانه خیام توانسته خود را در آثار نویسنده فرانسوی نمایان کند. ضمن این‌که حضور خدا را نیز می‌توان در نوشته‌های هردو آن‌ها یافت. بدین ترتیب به حضور کمابیش پررنگ شاعر ایرانی در آثار نویسنده معاصر فرانسوی پی بردیم. این‌که تفاوت چشمگیری در چگونگی نمود این مضامین نزد دو نویسنده دیده نمی‌شود، خود می‌تواند پایه‌های ادعای تاثیرپذیری بوبن از خیام را محکم‌تر کند. لازم است اضافه کنیم نویسنده فرانسوی در مدت زمان کوتاهی با پذیرش ادبی خوبی در ایران مواجه شده است و آثارش با ذائقه ادبی ایرانیان سازگار بوده و پاسخگوی انتظاراتشان هستند. بنابراین می‌توان این تاثیرپذیری و حضور مضامین مشترک را عامل دیگری برای پذیرش ادبی این نویسنده در نظر گرفت.

۵. منابع

۱. آیتی، اکرم، ۱۳۹۱، *عمر خیام از دیدگاه توفیل گوتیه؛ رویکردی مشابه در برابر مرگ*، نشریه قلم، شماره ۱۵، صص ۴۵-۶۹.
۲. انوشیروانی، علیرضا، ۱۳۸۹، *ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران*، ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی، شماره ۹، صص ۶-۳۸.
۳. بالو، فرزاد، حجازی، مهدی، ۱۳۹۷، *نیست‌انگاری در آثار نیچه و خیام*، پژوهش ادبیات معاصر جهان، شماره ۱، صص ۳۵-۵۷.
۴. بوبن، کریستین، ۱۳۹۰، *کودکی*، ترجمه علی‌اکبر برزگر، تهران: ذهن‌آویز.
۵. بوبن، کریستین، ۱۳۹۰، *تنهایی*، ترجمه علی‌اکبر برزگر، تهران: ذهن‌آویز.
۶. بوبن، کریستین، ۱۳۹۰، *ایزابیل پروژ*، ترجمه مهوش قویمی، تهران: آشیان.
۷. بوبن، کریستین، ۱۳۹۱، *نامه‌های طلایی*، ترجمه سیروس خزائلی، تهران: دارینوش.
۸. بوبن، کریستین، ۱۳۹۱، *موزارت و باران*، ترجمه مهتاب بلوکی، تهران: نشر نی.
۹. بوبن، کریستین، ۱۳۹۲، *ویرانه‌های آسمان*، ترجمه سید حبیب گوهری‌راد و سعیده بوغیری، تهران: رادمهر.
۱۰. بوبن، کریستین، ۱۳۹۳، *بخش گمشده*، ترجمه فرزانه مهری، تهران: ثالث.
۱۱. بوبن، کریستین، ۱۳۹۴، *دیوانه‌وار*، ترجمه سید حبیب گوهری‌راد، تهران: رادمهر.
۱۲. بوبن، کریستین، ۱۳۹۴، *بانوی سپید*، ترجمه دل‌آرا قهرمان، تهران: پارسه.
۱۳. بوبن، کریستین، ۱۳۹۵، *رفیق اعلی: روزنه‌ای به زندگی فرانچسکو قدیس*، ترجمه پیروز سیار، تهران: نشر نو.
۱۴. بوبن، کریستین، ۱۳۹۵، *زنده‌تر از زندگی*، ترجمه دل‌آرا قهرمان، تهران: پارسه.
۱۵. بوبن، کریستین، ۱۳۹۶، *ژه*، ترجمه فرزین گازرانی، تهران: ثالث.
۱۶. بوبن، کریستین، ۱۳۹۶، *قدیس فرودستان*، ترجمه فرزانه مهری، تهران: ثالث.
۱۷. بوبن، کریستین، ۱۳۹۶، *بهت*، ترجمه بنفشه فرهمندی، تهران: پارسه.
۱۸. پراور، زیگبرت سالمن، ۱۳۹۳، *درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی*، ترجمه علی‌رضا انوشیروانی و مصطفی حسینی، تهران: سمت.
۱۹. حدیدی، جواد، ۱۳۵۲، *خیام در ادبیات فرانسه*، مجله ادبیات و علوم انسانی مشهد، شماره ۳۴، صص ۲۲۳-۲۶۰.
۲۰. حدیدی، جواد، ۱۳۵۲، *خیام در ادبیات فرانسه*، مجله ادبیات و علوم انسانی مشهد، شماره ۳۵، صص ۴۱۱-۴۳۲.

۲۱. حدیدی، جواد، ۱۳۵۲، *خیام در ادبیات فرانسه*، مجله ادبیات و علوم انسانی مشهد، شماره ۳۶، صص ۵۴۷-۵۷۰.
۲۲. خلعتبری، بابک، ۱۳۹۶، *برخورد دو اندیشه‌ی فرازمان-مکانی: عمر خیام و هانری کازالیس*، نشریه قلم، شماره ۲۶، صص ۱۳۷-۱۵۶.
۲۳. خیام نیشابوری، عمر، ۱۳۹۳، *رباعیات خیام*، گردآوری شده توسط محمدعلی فروغی، تهران: یساولی.
۲۴. خیام نیشابوری، عمر، ۱۳۹۳، *رباعیات حکیم عمر خیام*، گردآوری شده توسط امیر طهماسبی، تهران: پیام عدالت.
۲۵. دادور، المیرا، ۱۳۸۸، *درآمدی بر ادبیات تطبیقی*، تهران: سمت.
۲۶. رنجبر، گوهر، قویمی، مهوش، ۱۳۹۷، *گذر مونترلان در دنیای خیام یا تلاقی دو جهان‌بینی متفاوت*، مطالعات زبان فرانسه، شماره ۱۹، صص ۱۵-۲۸.
۲۷. رنجبر، رقیه، ۱۳۹۰، *بررسی تطبیقی معنای زندگی از دیدگاه عمر خیام (طبق رباعیات) و ساموئل بکت (نمایشنامه در انتظار گودو)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت‌دبیر شهید رجایی.
۲۸. فاضلی، مه‌بود، ۱۳۸۷، *نظام فکری خیام*، پژوهش‌های ادبی، شماره ۲۰، صص ۶۱-۸۹.
۲۹. محسنی، محمدرضا، فهیم‌کلام، محبوبه، ۱۳۹۱، *تامل در مرگ و نظام هستی در شعر گورستان دریایی پل والرئ و رباعیات خیام*، نشریه جستارهای زبانی، شماره ۳، صص ۱۵۷-۱۷۳.